

A dán oktatási rendszer néhány jellemzője

A közelmúltban gyakorlótanárként tanulmányúton voltam Dániában. Fő célom a dán oktatási rendszer „megismerése” volt, a rövid idő azonban csak az oktatás alapvető elveivel való felszínes ismerkedésre, az iskolatípusok, a tanítási módszerek sokféleségébe való bepillantásra, benyomásokra adott lehetőséget. Ezeket az impressziókat, tapasztalatokat a publikált forrásokból szerzett információkkal kiegészítve fontosnak tartom közzé tenni.

A magyarországitól eltérő dán történelmi hagyományok és a sajátos társadalmi-gazdasági fejlődés eredményeképpen a dán iskolarendszer egészen más gyökerekből, szellemiségből táplálkozik, mint a magyar, megismerése előnyösen hathat a hazai iskolarendszer megújulására is.

Dániában már évtizedek óta hangsúlyt helyeznek a népességnek, mint (leendő) munkaerőnek az oktatására, képzésére. Szerény területű és természeti erőforrásokban, ásványkincsekben szegény ország lévén a gazdasági növekedés és fejlődés lényeges eleme a szellemi erőforrás, a szellemi tőke minősége, amely kimutatható szerepet játszott az ország eddig elért eredményeiben.

A dán oktatáspolitikai egyik sarkalatos elve, hogy nem az iskolába járás, az iskoláztatás kötelező 9 évig, hanem az oktatás, a tanulás. Ezt a múlt században deklarálták, s az iskolák létesítésekor, szabad választásakor egyaránt figyelembe veszik. A hangsúly tehát a gyerekek tanításán van és nem az iskolába járáson.

A másik fundamentális elv az oktatás színvonalának állandó fejlesztése. Az elmúlt néhány évben olyan reformokat hajtottak végre, amelyek összhangba hozzák a különféle iskolák oktatási módszereit, javítják az oktatás és a képzés színvonalát, hogy a fiataloknak megfelelő ismeretei, tudásuk legyen, amikor belépnek a munkaerőpiacra.

A dán oktatáspolitikai harmadik markáns eleme azon a felismerésen alapul, hogy egy olyan kis ország számára, mint Dánia, létkérdés az idegen nyelvek és idegen kultúrák alapos ismerete, ezért elsődleges az idegen nyelvek (főleg az angol és a német nyelv) tanítása, amit már az elemi iskolai szinten elkezdenek.

Dániában az oktatás 9 évig kötelező, azt követően pedig lehet választani, hogy hozzátesznek-e még egy 10. és 11. évet vagy sem. A szülők szabadon dönthetnek abban a kérdésben, hogy állami (önkormányzati) vagy magániskolába íratják-e gyermekeiket. Sőt, ha úgy gondolják, iskolát is alapíthatnak, ahol maguk határozzák meg, hogy mit és hogyan tanítanak. Alkotmányos joguk van arra, hogy gyermekeiket saját maguk is taníthassák.

Az állami iskolában az oktatás ingyenes, a magániskolában a költségek 10–30%-át a

szülők fizetik, 70–90%-át pedig az állam. Az előbbit a tanulók 90%-a látogatja, míg az utóbbit 10%-uk. Az állam nevében egy inspektor gondoskodik a dán nyelv, a számtan és az angol nyelv tanításáról, amelyekkel szemben az állami iskolákhoz hasonló követelményeket támasztanak. A magániskolák tanárainak keresete megegyezik az állami iskolákban tanítókéval, annak ellenére, hogy az előbbiben olyan embereket is alkalmazhatnak, akiknek nincs tanári diplomája.

A dán magániskolák között igen sajátos helyet foglalnak el a „friskole”-k, a „szabad iskolák”. Számuk mintegy 180, többnyire kisméretűek, tanulók száma 28–450 fő között változik. A legnagyobb hányadukat *Grundtvig* és *Kold* eszméi alapján alapították. *N.F.S. Grundtvig*, a lelkész és költő azt vallotta, hogy az ember szabad és szabadon formálhatja a saját életét, de ugyanakkor felelős lény, nemcsak magával, hanem a közösséggel szemben is. Fellépett az állami iskolák merevsége ellen is, amelyekre a „bemagolás” volt a jellemző. *C. Koldot* az a meggyőződés vezérelte, hogy a gyermekek képzelőerején és az élő szón (pl. elbeszélésen) keresztül megvalósuló gyermeki tapasztalásnak elsőbbséget kell adni az elméleti ismeretekkel és a magolással szemben. *Grundtvighoz* hasonlóan ő is úgy gondolta, hogy a gyerekek csak akkor tanulnak, ha kíváncsiságukat, érdeklődésüket kellőképpen felkeltették. Ezt így fejezte ki: „Az embert még nem látták bölcsnek abban, amit nem a legjobban szeretett.”

Ezen eszmeiségből eredően a „friskole”-ban a gyermekeket független, gondolkodó lényként tisztelik, és az a cél, hogy teljes emberekké formálják őket, azaz minden területen szert tegyenek ismeretekre. Ne korlátozzák tudásukat, tanításukat az ipar vagy a továbbtanulás követelményei szerint. Éppen ezért a gyakorlati képzés, a művészet, a zene ugyanolyan fontos az oktatásban, mint az elméleti ismeretek. A reggeli összejöveteleken, a tanítás megkezdése előtt dalokat, egyházi énekeket énekelnek 10–15 percig. Az éneklés és az elbeszélés a tanítás integráns része. Az elbeszélést főleg a dán történelem, a Szentírás, a mítoszok és a tündérmesék tanításakor alkalmazzák. Ily módon nemcsak a „gyökereket”, a történelmet ismerik meg a gyermekek, hanem a közösségi és keresztényi életszemléletre is felkészítik őket, ami szintén nagyon fontos elve a szabad iskolának.

A Vestern Skerninge-i friskole-ban tett látogatásom során is érezhető volt, hogy az nem szokványos iskola. Már az épület is ezt sugallta, hiszen egy nagyobb méretű, egyemeletes lakóházat alakítottak át iskolává a szülők. Az osztálytermek kisméretűek, berendezésük igen barátságos, a székek és padok nem „katonás” sorban állnak. A tanulók szabadon mozoghatnak a labirintusszerű épületben, még a „tanárinak” nevezett helyiségbe is bármikor bemehetnek. Kis létszámú (35 fő) iskola lévén, egészen családi hangulat jellemzi. A tanárok és a tanulók szinte együtt élve töltik itt napjaikat.

Az oktatás kötelező 9 éve alatt a tanulók olyan alapismereteket sajátítanak el, és olyan általános műveltségre tesznek szert, amely lehetővé teszi számukra a magasabb szintű oktatási intézményben való továbbtanulást, ill. bizonyos munkavállalást. A 9. vagy a 10. osztály befejezésekor a tanulók a fő tárgyakból vizsgát tesznek.

Egy tanév általában 200 napos. A heti tanítási órák száma évfolyamonként változó, 15–30 óra között van. Az egy tanárra jutó maximális diákszám 28 fő, míg az átlag 19 fő. Az alapoktatás általános céljait és szerkezetét a Parlament határozza meg a törvényhozáson és az adminisztratív intézkedéseken keresztül. Az Oktatási Minisztérium által kiadott irányelvek alapján az iskolák, pontosabban az önkormányzatok által felállított iskolai kormányzótestületek (igazgatótanácsok) dolgozzák ki az egyes iskolák tananyagát, amely az ott tanító tanárok számára kötelező érvényű. Abban viszont már nagyfokú szabadsággal rendelkeznek a pedagógusok, hogy azt hogyan, milyen módszerekkel tanítják, hogyan építik fel az órákat.

A Vestern Skerninge-i önkormányzati iskola már sokkal inkább hasonlít a mi általános iskoláinkra. Az iskola épülete, az osztálytermek nagysága, berendezése, a csengetési rend, az órákon való jelentkezés, az órarend, a tanári elkülönülése, ahova a gyerekek

nem „járnak be”. A tanórákon már kevésbé szabadon mozoghatnak a tanulók, de még mindig más a hangulat ezekben az osztályokban, mint az itthoniakban.

Az elemi és alsó középiskola állandóan fejlődik és változik a helyi innovációk révén, amelyeket pénzügyileg az állam és az önkormányzatok támogatnak. Dánia 16 megyéjének mindegyike szervez és pénzel olyan oktatási programokat, amelyek a süketek, a vakok és a pszichikai zavarokkal küszködők oktatását, képzését segíti. A lassabban fejlődő tanulók számára szintén speciális oktatási módszert dolgoznak ki azért, hogy a követelményeket teljesíteni tudják.

Az *ifjúsági és a továbbképző iskolák* tanulói a 14–18 évesekből kerülnek ki. Az oktatási rendszer fejlődésének következtében ma már ezek az iskolák is az állami iskolákhoz hasonló oktatásban részesítik a tanulókat, gyakran különös hangsúlyt helyezve az olyan kreatív tárgyra, mint a sport. Napjainkban közel 200 ifjúsági és továbbképző iskola van Dániában. Az önkormányzati ifjúsági iskolákban évente mintegy 200 ezer fiatal tanul. Ezek az iskolák az elemi és az alsó középiskola számos tárgyát oktatják, kiegészítve olyan tárgyakkal (pl. gyakorlati tárgyak), amelyeket azok nem kínálnak. A továbbképző iskolákban a 8., 9. és 10. osztály látogatható. Ezt az iskolatípust évente 15 ezren látogatják. Az iskolák működési költségeihez és a tanulók költségeihez az állam és az önkormányzatok hozzájárulnak.

A termelési iskolákat, amelyek igen speciálisan szervezett iskolák, azon 16–25 év közötti fiatalok számára szervezik, akiknek nehézségeik vannak a tanulásban vagy nem tudnak elhelyezkedni. Ezek az iskolák olyan instrukciókkal látják el a fiatalokat, amelyek segítik őket a gyakorlati életben való elindulásban és a termelő munkába történő bekapcsolódásban.

A 9. vagy a 10. osztály elvégzése után a fiataloknak több mint a fele folytatja tanulmányait úgy, hogy beiratkozik valamilyen alapszakképző tanfolyamra (pl. egy alaptermészeti, vagy egy szociális, vagy egy egészségügyi alaptanfolyamra) az Alap Szakképzési Oktatás intézményei keretében.

Az elemi és alsó középiskola elvégzése után a fiataloknak majdnem egyharmada folytatja tanulmányait gimnáziumban. Az ott eltöltött három év után a tanulók vizsgáznak és olyan bizonyítványt kapnak, amely felvételt biztosít az egyetemekre vagy a felsőoktatás más intézményeibe.

A gimnáziumokban az 1988-as reform előtt a nyelvek és a matematika tanítását helyezték előtérbe, majd azt követően nagyobb figyelmet fordítottak a tanulók történelmi ismereteinek, történelmi szemléletének erősítésére, a természettudományok oktatására, a kreativitás kibontására, a tárgyak közötti összefüggések mélyebb megvilágítására; egy flexibilisebb órarendi struktúra kialakítása révén az olyan új tárgyak oktatására, mint a számítástechnika, az üzleti gazdaságtan és a technológia.

Odense közelében levő gimnáziumban a mi gimnáziumainkhoz hasonló az élet. Reggelente a nemrég átadott modern épület hatalmas belső előcsarnokában gyülekeznek a tanulók. A tanítás 8 órakor kezdődik, az órák 45, a szünetek 10 percesek. A diákoknak egy nap 5 vagy 6 órájuk van. Itt is jellemző a szaktantermes kialakítás. Ezek igen jól felszereltek, különösen a kémiai, a biológiai és a fizikai. Az osztályok átlagos létszáma 25–30 fő. (Az egyes tantárgyak óraszámára és a tananyag megismerésére több időre lett volna szükségem.)

A gimnázium mellett másik alternatíva, a kétéves felsőfokú előkészítő tanfolyam, amelynek elvégzése után szintén lehet jelentkezni egyetemekre vagy más felsőfokú intézményekbe.

Dániában nagyon jelentős a *felntőttoktatás*. Az önkéntes tanulni vágyókat igen sokféle iskola várja, ezek lényegében két fő típusba sorolhatók, az egyik az *esti iskolák*, a másik a *népfőiskolák* csoportja. Az előbbieken – bár magán oktatási szervezetek hozzák létre – a költségeknek csak kisebb részét fizetik a résztvevők, a nagyobb részt az állam és az

önkormányzatok fedezik. Ezeken az esti kurzusokon, ahol elméleti, gyakorlati vagy általános természetű tárgyakat oktatnak, évente mintegy 700 ezer dán vesz részt. Ez az iskolatípus arra is módot ad, hogy azok, akik szociális helyzetük miatt nem tudták elvégezni az alsó középiskolát, itt folytathassák, ill. fejezhessék be tanulmányaikat.

A magyarra „népfőiskola”-ként fordított „folkehojskole” sajátos formája a dán oktatásnak. Fő vonalakban a következőket érdemes megjegyezni róluk: bentlakásos iskolák, 6, 10 és 22 hetes tanfolyamaik vannak, amelyekre bárki jelentkezhet bizonyos költségek befizetése és az iskola rendjét tartalmazó szabályzat elfogadása mellett. A népfőiskolák gyakran specializálódnak valamilyen gyakorlati, kreatív vagy elméleti tárgyra. Pl. az olle-rupi népfőiskolán a sport, azon belül a gimnasztika volt a főtantárgy. Az iskolák működtetésére fordított kiadások 80%-át az állam fedezi. A mintegy 100 népfőiskolán évente 17–18 ezer diák tanul.

Dániában évente 2,5 millió ember, a népesség közel fele részesül olyan oktatásban, amelyet teljesen vagy részben a központi kormányzat vagy az önkormányzat finanszíroz. Ebből egymillió a gyermek, illetve olyan fiatal, akik az elemi iskola 1–7. évfolyamát vagy az alsó középiskola 8–9., 10. évfolyamát, illetve az ifjúsági és a továbbképző iskolákat látogatja. 1,5 millió felnőtt szabad idejének egy részét fordítja speciális, szakmailag orientáltabb tanfolyam elvégzésére. Ugyanakkor hazánkban a közoktatási intézmények különböző tagozatain az 1991/92-es tanévben a népesség 17%-a tanult. Ezen az igen alacsony számon az sem változtat lényegesen, ha feltételezzük, hogy a népesség néhány százaléka még részt vesz különböző tanfolyamokon (ezekről azonban nincsenek megbízható statisztikai adatok).

Még egy adatot célszerű összevetni. Dánia GNP-jének 7,9%-át és költségvetési kiadásainak 14,5%-át költötte már 1987-ben is az oktatásra. Ezzel szemben hazánk még 1989-ben is GNP-jének csak 5,4%-át és a költségvetési kiadásoknak alig 6,4%-át fordította az oktatásra.

KISS ÉVA

Felvételi „válogató” Spanyolországban

A közel 40 milliós Spanyolországban a felvételi rendszer olyan bonyolult, hogy diák legyen a talpán, aki kiismeri magát lehetőségei zegzugaiban.

Mielőtt azonban az esélyek taglalásába kezdenénk, lássuk, hogyan alakul a diák sorsa még az egyetem előtt.

A gimnázium négyosztályos, az első három osztály elvégzése után kap a diák érettségi bizonyítványt. A negyedikben már csak azok maradnak, akik egyetemen kívánnak továbbtanulni. A negyedik osztály neve ilyenformán tehát „egyetemi előkészítő tanfolyam” (Curso de Orientacion Universitaria, C.O.U.). Az előkészítő évben a diákok érdeklődésüknek és felsőoktatási irányultságuknak megfelelően humán, reál, illetve vegyes tantárgycsoportot látogathatnak. Amikor a tanév befejeződik, július közepén tartják a válogatónak (selectividad) nevezett felvételi vizsgát.

A felvételi vizsga érdekessége, hogy szinte valamennyi felsőoktatási intézményben egységes. A felvételi kizárólag írásbeli, anyanyelvi és irodalmi ismeretekre, történelmi és általános műveltségi kérdésekre vár választ, illetve az előkészítőn tanult tantárgycsoportból egyes kötelező és választott tantárgyak felvételi kérdéseit tartalmazza.